

SKILDRING AF EN ORNITHOLOGISK UDFLUGT I KATTEGAT I JULI 1824

(MEDDELT HER MED HENSYN TIL DET ORNITHOLOGISKE UDBYTTE)

AF

FREDERIK FABER

KGL. DANSK REGIMENTSKVARTERMESTER OG AUDITØR VED KYRASSERERNE, KORRESPONDERENDE MEDLEM ELLER ÆRESMEDLEM AF DET ISLANDSKE LITTERÆRE SELSKAB I KØBENHAVN, AF NATURFORSKERSELSKABET I OSTERLAND, I HALLE OG GÖRLITZ

Oversat efter den tyske 1826—29 trykte Originaludgave af O. Helms

Danmark er uden Tvivl et af de i ornithologisk Henseende rigeste Lande i Nordeuropa. Dets mange Enge og Søer, dets Skove og Heder og frem for alt Havet, som strækker sig ind mellem de utallige Grupper af beboede og ubeboede Øer og trænger ind i Landet selv med mange brede og smalle Fjorde og Bugter, gør dette Land vel egnet til Opholdssted for mange Dyr, som vi forgæves vilde søge i det Indre af Europa. Kun savner mit Fædreland en Bjergfauna, fordi det ligger lavt og er saa fladt, at dets grønne Bakker kun paa faa Steder hæver sig til en betydelig Højde og kun danner en Bjergegn i lille Maalestok. Det er, da den danske Fauna i Virkeligheden kun er lidt kendt, dobbelt vigtigt at være opmærksom paa den. Danmark har ganske vist haft dygtige Zoologer, men disse har fortrinsvis bearbejdet de hvirvelløse Dyrs Naturhistorie, og derfor besidder vor Litteratur intet paa Selvsyn grundet Værk, som indeholder en nogenlunde fuldstændig Anvisning til at lære at kende de Hvirveldyr, som opliver vort Fædreland og Havet ved dets Kyster. Det kan derfor ikke betvivles, at enhver zoologisk Udflugt vil befordre Kendskabet til vore Dyr og altsaa give et videnskabeligt Udbytte. Overtydnet herom foretog jeg i Juli 1824 fra det østlige Jylland en Baadreise østpaa til nogle Øer i Kattegat.

4. Juli var det Regnvejr, og Vinden blev først god hen imod Aften; Kl. 6 om Eftermiddagen sejlede en Baad af Sted til Øen Endelave, hvilken jeg gik ombord i sammen med et Selskab af forskellige Samfundslag. Det gik for en rask Vind ud af Horsens

Fjord. Denne smalle Fjord, som strækker sig 2 Mil¹⁾ ind i Jylland, har smukke Bredder, smilende Enge med majestætiske Ege- og Bøgeskove vekslende med blomsterklædte Høje, og flere smukke Bygninger liggende nær Stranden fremhæver Helheden. Om Vinteren er en stor Strækning af denne Fjord dækket med Knortegæs, Sangsvaner, Ederfugle, Fløjlsænder, Hvinænder, Bjergænder, Havlitter, Graaænder, Pibeænder o. a., som dog har ombyttet den Tamhed, som jeg bemærkede hos de fleste af dem paa deres Rugepladser paa Island, med Vildhed og Skyhed.

En Mil ude i Fjorden ligger paa dens nordlige Side en lille Ø, Vorsø²⁾, fra hvilken man ved Lavvande kan vade til Jyllands Kyst. Den sydlige Del, som er forbundet med Øen ved en smal Landtange, skyder sig som et Skær ud i Havet, men Nordsiden er en henrivende Engstrækning tildels dækket af en Skov, bestaaende af Bøg, Eg og Elm. Midt i denne Skov ligger det eneste lille Hus paa Øen, hvor Skovfogeden bor. I Skoven har i mange Aar ynglet en Koloni af Hejrer [*Ardea cinerea*], som jeg besøgte i Aaret 1823. Flere Reder var anbragte paa et og samme Træ. De var alle store, byggede af Kviste uden Udforing og udbredte en meget ubehagelig Lugt. De udvoksne Unger sad paa Randen af Reden og var lette at skyde ned; de har en hæs Stemme. Hvad deres Alder angik, viste der sig en meget betydelig Forskel; i nogle Reder var de næppe krøbet ud af Ægget, i andre allerede udvoksne. Denne Uregelmæssighed i Tiden for Æglægning finder man hos flere Vade- og Svømmefugle. De gamle stod i Vand til Skinnebenet og fiskede, men var som sædvanlig meget sky.

Et Par Skarver [*Phalacrocorax carbo*] havde taget en forladt Hejrerede i Besiddelse og udruget deres Æg i Toppen af en høj Bøg. En stor Mærkværdighed er det venskabelige Forhold og det selskabelige Samliv mellem Hejrer og Skarver i flere Egne af Landet. Skarven er først indvandret hos os for et halvt hundrede Aar siden og har paa forskellige Steder bredet sig saa stærkt, at den er blevet en meget besværlig Gæst. At den gerne yngler i Selskab, anfører allerede Boie i Wiedemanns Zool. Mag., I. Bd., 3. Stk. og Blumenbach i Skriftet »De quorundam

¹⁾ Ved Mil er altid her forstaaet geografisk Mil.

²⁾ Vorsø er nu købt af det Fond, H. Winge efterlod sig til Fredning af Dyrelivet. Her i Tidsskriftet er Fuglelivet paa Vorsø tidligere skildret af Th. Jørgensen.

animantium coloniis 1823«. I Jylland fremtræder dette Forhold meget paafaldende paa en nær ved Skanderborg, tre Mil fra Horsens, liggende Sø; paa en lille Ø i denne Sø, Æbelø, har allerede i flere Aar ynglet en Hejrekoloni. Omkring 1822 indfandt sig i en lille Skov paa Øen blandt Hejrerne nogle Par Skarver, men i Sommeren 1823 var deres Antal allerede vokset saa stærkt, at de fløj over Søen i hundredvis og forlod Skoven med stor Larm, da jeg betraadte Øen. Man klagede allerede over, at Fiskeriet i Søen aftog betydeligt, men Øens Ejer vilde i Begyndelsen ikke tillade at bortskyde disse skadelige Fugle, fordi han troede, at det var Vildgæs. Endelig blev denne Fejltagelse opklaret og en Jagt anstillet paa dem i Foraaret 1824. Pludselig brød alle Skarver op fra Øen og flyttede til en nærliggende Sø, Mossø, hvor de yngede i denne Sommer. Det er mærkværdigt, at disse Skarver¹⁾ stedse udbreder sig mere i Danmark, da de paa Island og Grønland kun yngler i de nordlige Egne, og kun om Vinteren begiver sig til disse Polarlandes sydlige Dele.

Ved Øen Vorsø løb i Juni iaar (1824) et i Kattegat sjældent Dyr; Vaagehvalen, (*Balaenoptera rostrata* O. Fabr.) op paa Stranden og blev dræbt ved, at man skød den i Blæsehullerne. Denne Hval var 9 Alen lang; da den døde, gjorde den, skønt den laa paa tørt Land, et Spring paa 30 Alen. Det er altsaa ikke uden Grund, at den i Norge bliver kaldt for Springhvalen. Dens Skelet lod jeg grave ned i Sandet, for at Kødet bedre kunde raadne bort.

Ved Vorsø udvider Horsens Fjord sig. En Mil Øst for denne Ø ligger to større Øer, der hver danner et Sogn, Alrø og Hjarnø, Alrø paa den nordlige, Hjarnø paa den sydlige Side. Disse Øer, som man om Vinteren ofte besøger paa Grund af deres fortræffelige Bestand af Harer, har jeg flere Gange undersøgt i ornithologisk Henseende. Af Vade- og Sumpfugle yngler paa dem mange Præstekraver, Viber, enkelte Rødben, flere Ryler, nogle Par Strandskader, mange Havterner og nogle Dværgterner; ingen Strandmaager gaar saa nær ind under Fastlandet for at yngle²⁾.

¹⁾ De Skarver, som har ynglet her i Danmark, og endnu yngler i Nordtyskland, tilhører Racen *Phalacrocorax carbo subcormoranus* (Brehm), de, der yngler i de nordlige Lande, Racen *Phalacrocorax carbo carbo* (L.).

²⁾ Stormmaagen er i Almindelighed villig nok til at yngle paa Øer inde i Fjorde.

Havternen [*Sterna macrura*] er meget almindelig saavel ved Jyllands Østkyst som ved mange Søer midt i Landet, men det er endnu ikke lykkedes mig at finde Fjordternen [*Sterna hirundo*] i disse Egne, hvilken, selv om den lever temmelig hyppigt i Slesvig, maaske slet ikke forekommer i disse Egne af Danmark¹⁾. Paa den flade Landtange Vest for Hjarnø, kaldet Draget, har særlig Dværgternen [*Sterna minuta*] sin Tilholdsplads. Den flyver om blandt Havterne, men den adskiller sig fra dem ogsaa ved en lettere Flugt og ved svagere Skrig. Denne, den mindste af Ternerne, har i øvrigt den Egenskab fælles med mange andre Arter af Maage- og Terneslægten, at den foretrækker bestemte Steder som Ynglepladser og hvert Aar benytter dem som saadanne. Havternen [*Sterna macrura*] bliver utaaelig ved sit snærende Skrig og ved det Raseri, hvormed den i buformet Flugt styrter ned paa den, der nærmer sig dens Ynglepladser. Dog viser der sig hos de forskellige Individuer af Arten betydelig Forskel i det Mod, hvormed de forsværer deres Reder. Den kaldes i Jylland »Tone« eller »Tane«.

Jeg har i min »Prod. d. isl. Ornith.« angivet, at denne Fugl har to Rugepletter under hinanden; dette maa jeg ved Sammenligning af denne Art med flere danske Svømmefugle efter nøjere Bestemmelse af Begrebet Rugepletter til Dels tage tilbage. Rugepletter sidder altid paa Bugen, og Fjerene bliver revet ud af Fuglen selv. Derimod er det Tilfældet hos Fugle, som ikke har Rugepletter, at deres Bryst i Yngletiden af Hensyn til Rugningen er blottet for Fjer. Denne Blottelse af Brystet finder vi ligeledes hos andre Svømmefugle, som tillige har Rugepletter paa Bugen, og dette Forhold, paa hvilket jeg først er blevet helt klar paa denne Udflugt, fik mig tidligere til at hævde, at Havternen havde to Rugepletter under hinanden. De Terner, som jeg undersøgte paa denne Udflugt, nemlig Havterne, Dværgterne, Sortterne og Rovterne, havde, ligesom Maagerne, kun en Rugeplet midt paa Bugen. Deres Bryst var ogsaa mere eller mindre blottet for Fjer. Disse Rugepletter har Hannerne saavel som Hunnerne, fordi begge Køn ruger. Naar Rugningen er forbi, bliver denne Nøgenhed dækket igen ved Fjer, der vokser frem snart og før Fældningen; thi naar Ungerne er udvoksne, har de gamle for

¹⁾ Det er ejendommeligt, at Fjordternen paa Fabers Tid var saa lidet talrig her i Landet.

Størstedelen den Fjermængde, som de tabte ved Rugningen og ved Udrivningen af Fjerene.

Vi sejlede med god Vind i Sundet mellem Alrø og Hjarnø og havde snart Mundingen af Fjorden bag ved os. Afstanden mellem Alrø og Endelave er to Mil. Da vor Fart gik ud i Kattegat, blev Søgangen højere; dog blev ingen af de Medrejsende søsyge, thi de fleste var vante til at færdes paa Søen. Da vi var kommet hinsides Alrø, aabnede sig en smuk Udsigt. Vi saa i Afstand Kysten af Fyn, Jylland og mange Øer, der i en Bue strækker sig ud i Havet. Om Aftenen Kl. 10 kastede Baaden Anker ved Endelave. Da der er grundt Vand, kunde den ikke sejle lige til Land, men der kørte Vogne ud i Søen for at hente de Rejsende. Da det varede mig for længe, før Vognen hentede mig, lod jeg mig sætte i Land i en lille Pram, som netop kunde bære to Mand uden at synke. Ved vor Ankomst stod en Mængde af Øens Beboere ved Stranden for at se de ankomne og tale med dem.

Øen Endelave er langt større end de tidligere omtalte, men den danner dog kun et Sogn. Lige ved Stranden ligger en Landsby, hvis tæt ved hinanden liggende Huse danner en Gade. Denne Ø har en henrivende Beliggenhed mellem Fyn, Jylland og Samsø. Den har lave Kyster, frugtbare Kornmarker og en smuk Skov paa Nordkysten. Midt i denne Skov ligger amfi-teatralsk en smuk Bolig, hvis Ejerinde¹⁾ modtog mig med megen Gæstfrihed og gav mig uindskrænket Tilladelse til at skyde paa Øen, saa meget jeg vilde.

5. Juli. I Skoven saas de sædvanlige danske Sangfugle, som altsaa ikke er bange for at flyve over Havet for at søge deres Ynglepladser. Skønt Ungerne allerede var udføjne, genlød dog Skoven af den lifligste Sang af Drosler, Solsorter, Gulbug, Have-sanger og Gærdesanger. Bogfinken lod sig høre overalt; der yngler ogsaa Stære i Skoven og i Landsbyen under Hustagene. Jeg saa en Stær, som bragte Unger af andet Kuld Orme i Næbbet. Hos denne Fugl fodrer, som bekendt, begge Forældre Ungerne. Gulspurven var her, som overalt i Danmark, almindeligere i Løvskovene end Kornverlingen paa Markerne. En Musevaage havde sin Rede i et højt Træ, men der ynglede ingen Havørn i Skoven, selv om den om Vinteren forekommer hyppigt paa Øen. Havørnen [*Haliaëtus albicilla*] yngler iøvrigt hyppigt i Skovene

¹⁾ Majorinde Schildknecht.

langs Kysten af Horsens Fjord. Helt gamle Fugle har overbevist mig om, at det ikke drejer sig om den hvidhovedede Havørn¹⁾. Dog har der i disse Egne ynglet en Havørn, paa hvilken Halen ragede noget ud over de sammenlagte Vinger. Lærken er meget almindelig paa Endelave, og Digesmutter boede i stort Antal mellem Stenene ved Stranden; Gul Vipstjert er her ogsaa hyppigere end Hvid. Graaspurv rugede under Tagene og havde Unger for anden Gang i denne Sommer. I Husene bygger Forstuesvale men ikke Bysvale. Stormmaage yngler paa Endelave og lægger undertiden Æggene i Kornet, i hvilket Ungerne skjuler sig. Graaand [*Anas boscas*] udruger undertiden sine Æg i hule Træer i Skoven. Dette har jeg allerede flere Gange bemærket i Danmark, men her iagttog jeg det for første Gang hos Gravanden [*Tadorna cornuta*]. Denne smukke And yngler hyppigt hos os, men sædvanligvis kun i Huller i stejle Klinter, hvor man, som paa Sylt (Isis 1819), tager Æggene bort, idet man fjerner Grønsværet over dem; men paa Endelave og Samsø benytter den sig af forladte Kragereder og hule Træer, hvor den ofte udruger sine Æg 20 Alen over Jorden. Naar Ungerne har forladt de højt-anlagte Reder, hvad der sandsynligvis sker paa den Maade, at de styrter sig ned fra Træerne for at følge Moderen, rokker denne af Sted med dem til Havet, der ofte ligger langt borte. Ogsaa paa den pommerske Kyst har man en Gang fundet Reden af en Gravand i et hult Træ (Horns chuchs og Schillings »Abhandlung zur Naturgesch. der pommerischen Vögel« i det Greifswaldische akadem. Tidsskr., 1. H., S. 63). Sidste Aar hændte paa Endelave det mærkelige Tilfælde, at Gravanden havde Æg i et Hul i en Eg og Maaren Unger i et andet Hul. Dette Rovdyr har i de sidste Aartier bredt sig saa stærkt paa Fyn, Jylland og de tilgrændsende Øer, at det er blevet en sand Landeplage; ogsaa paa Endelave fortæller man paafaldende Eksempler paa dens Rovlyst, og Indbyggerne er enige om, at efterhaanden som denne Maar formerer sig, aftager Fuglevildtet fra Aar til Aar paa Øen.

6. Juli. Min Værtindes Søn og jeg kørte til Sydøstsiden af Øen. Præstekraverne fløj pibende langs Strandbredden. Jeg fandt dens 4 Æg ganske uden Underlag i en Fordybning, der var dannet i de paa Stranden opkastede Sten. Han og Hun flyver

¹⁾ Hvidhovedet Havørn er den nordamerikanske Havørn, der staar den europæiske meget nær, men har helt hvidt Hoved, medens dette kun hos gamle Fugle i Europa bliver lyst, aldrig hvidt.

tæt omkring Reden, løber saa et Stykke og slæber af Ængstelse for Æggene Vingerne paa Jorden. Viben, som havde udføjne Unger, var hyppig overalt; naar den løber, retter den Toppen i Vejret, medens denne ellers ligger ned. Svaleklire og Tinksmed trykker sig gerne ligesom Bekkasinerne ved Huller med Ferskvand. Man kan flere Dage i Træk stadig jage nogle op paa et og samme Sted. Paa en Landtunge sad et Selskab af Sølv- og Stormmaager; Hav- og Dværgterner fløj omkring. Jeg dækkede mig bag en Sandbanke for at snige mig paa Skudhold til de siddende Maager. En gammel Svartbag, som dog ikke yngler paa Øen, blev mig var, idet den fløj forbi, svævede nogle Gange omkring de siddende Maager og udstødte sit Skrig, som foranledigede hele Skaren til at flyve op. Jeg er fast overtydet om, at de siddende Maager ikke saa mig og altsaa ikke blev opskræmte af mig, men ved Svartbagens Advarselsskrig. Herved bekræftes Islændernes og Nordmændenes Anskuelse, at denne tjener som Skildvagt og advarer andre Fugle. Hejre fiskede ved Stranden, men ynglede lige saa lidt som Stork paa Endelave, selv om hin yngler paa Vorsø, denne paa Alrø. Strandskaden er ligesom Brushanen ikke almindelig paa Jyllands Østkyst; kun enkelte Par yngler hist og her, og jeg traf da ogsaa disse Fugle paa Endelave. Storspove [*Numenius arquatus*] og Smaaspove [*Numenius phaeopus*] — den sidste bliver, fordi den skal forudsige Regn, paa dansk kaldt Regnspove — løb temmelig talrigt om paa Markerne ved Stranden. Naar jeg sammenligner deres Yngletid med Tiden for deres Forekomst paa Endelave, finder jeg det ikke sandsynligt, at de, som allerede forekommer paa de danske Øer i Begyndelsen af Juli, er de samme, som tilbringer Yngletiden i de nordiske Lande, men langt snarere nogle, som uden at have ynglet, strejfer omkring hele Aaret.

Hr. Professor Nilsson bemærker i sin »Ornith. suecica II«, at han tror, at Hvidbrystet Præstekrave [*Ægialitis cantiana*] er meget sjælden i Skandinavien. Selv har jeg kun skudt den to Gange i det østlige Sjælland, derimod forekommer den efter Bøie (Okens Isis 1822) hyppigt ved Vesterhavet. Paa Endelaves Østkyst fandt jeg en lille, sandet Strækning beboet af denne Præstekrave, hvor flere Par fløj, adskilte fra de almindelige Præstekraver. Den er mere sky end denne, har mere af Trille i Stemmen og en kortere Fløjtetone. Da jeg skød flere Stykker, saa jeg, at de til Slægten *Charadrius* hørende Arter, ligesom

mange Svømmefugle, har virkelige Rugepletter og ikke blot et nøgent Bryst (Underside). Hos dem, som jeg nedlagde af begge Præstekravearter, fandt jeg begge Køn blottede for Fjer ikke alene paa Brystets Sider men ogsaa paa Midten af Bugen. I Maven hos de Hvidbrystede Præstekraver fandt jeg kun Sand, hos Præstekraven Rester af haardskallede Insekter, Løbebiller og lignende. Jeg tog Vejen langs Østkysten tilbage til min Bolig. Ved Stranden løb Ryler, Præstekraver og Viber. Nogle Rødben, som overalt i Danmark kaldes saadan paa Grund af deres røde Ben, fløj skrigende omkring ved de smaa Vandhuller, og en Mængde Hjejler havde allerede paa Markerne slaaet sig sammen i Flokke. De var i Følge med deres Unger og allerede paa Vej bort fra deres vestjydske Heder; thi de Hjejler, som saa tidlig paa Sommeren dækker de danske Marker, kan ikke være nogle, som kommer paa Træk fra deres nordlige Rugepladser, Island og Grønland¹⁾. En Flok Graagæs, den eneste Gaas, der yngler i Danmark, fløj op fra Kysten, og den næsvise Havterne forfulgte os skrigende. Alle paa denne Udflugt skudte Fugle, Sortternen alene undtagen, var i fuldkommen Sommerdragt. I Maven paa Havternen fandtes Oldenborrer og Hundestejler. Hannen, der havde Rugepletter ligesom Hunnen, lignede denne fuldstændig, kun havde den længere Næb og Hale. Nogle Dværgterner begyndte at vise sig der, hvor Havternen hørte op. En Gravand [*Tadorna cornuta*] flagrede ud fra de tæt ved Bredden staaende høje Planter, baskede med Vingerne paa Vandet, som om den ikke kunde flyve. Før jeg fik tænkt mig om, holdt jeg den for syg, men jeg bemærkede snart, at den havde varmet sine smaa Unger ved Stranden, idet disse paa en Gang foer i Vandet og mere løb end svømmede paa dette. Denne mærkværdige Opførsel, som om de var dødssyge at lade Vingerne hænge og flagre, synes at være et fælles Træk for alle Svømmeænder²⁾. Da Ungerne var kommet saa langt ud i Havet, at de var uden for Fare, fik den gamle igen sin Flyveevne og fløj ud til dem. Engsnarren [*Crex pratensis*] er visse Aar almindelig i Kornet paa Endelave, men bliver i andre Somre slet ikke hørt. Denne Fugl fører ogsaa hos os et sandt zigøjneragtig Liv, saaledes som Hr. Brehm allerede har bemærket i »Beiträge zur Vogelkunde«.

¹⁾ Hjejlerens Ynglen i Grønland er aldrig sikkert konstateret.

²⁾ Som bekendt er dette ogsaa særdeles almindeligt hos Vadefuglene.

6. Juli, Eftermiddag. I Udkanten af Skoven fløj Rødrygget Tornskade [*Lanius collyrio*] med sine udvoksne Unger. De gamle bragte Føde til Ungerne i Næbbet; ogsaa heri adskiller Tornskaden sig fra de ægte Rovfugle, som bringer Ungerne Føden i Kløerne. Jeg gik med min Bøsse gennem Skoven til Kysten. Viber fløj skrigende mod os, og Hjejlerne dækkede hele Strækninger af Marken. Strandbredden paa hele Østkysten af Endelave er bevokset med den store Strandkaal, og denne Plante giver ved sine store, grønne, kaallignende Blade Sandet et smukt Udseende. Storm- og Sølvmaage, enkelte Svartbag- og Hættemaager fløj ved Kysten, og Splitterne [*Sterna cantiaca*] drog paa et bestemt Omraade frem og tilbage og fiskede i Læ for Vinden. Denne Fugl var langt sjældnere paa Jyllands Østkyst end paa Vestkysten, og den her omtalte var den første Terne af denne Art, som jeg saa her. Store Flokke af Ederfuglehanner, som holdt sig adskilte fra Hunnerne, gav mig Haab om at finde deres Ynglepladser paa ikke alt for langt borte liggende Øer. En Toppet Lappedykker svømmede i Havet. Klyden [*Recurvirostra avocetta*] har forhen ruget paa Øens Sydvestkyst, men findes der nu ikke mere; den er overhovedet sjælden paa de danske Øer. Paa Øen Saltholm i Øresund bliver den paa Grund af, at dens Næb ligner en Skomagerys, kaldet »Skomageren«, paa Endelave paa Grund af sine lange Ben »Højben«, og paa Samsø, hvor den kun ruger ved Alstrup Strand, »Lofugl«¹⁾. I Elbegnene i det vestlige Holsten saa jeg den hyppigt.

7. Juli. To Mil Øst for Endelave i Kattegat ligger den frugtbare Ø, Samsø, som er tre Mil lang, en Mil bred og rummer fem Sogne. Nordøstsiden er omgivet af forskellige ubeboede Holme, og Hovedformaalet for min Udflugt var at undersøge disse. Den næste Morgen tidlig gik jeg ombord i Baaden for at sejle til Samsø. Jeg saa mange Ryler flokkevis endnu i Sommerdragt. Det var stille og varmt, og vi maatte ro Baaden. Spættet Sæl fulgte Baaden, og flere Marsvin tumlede sig. Det første, som derefter tildrog sig min Opmærksomhed, var Gravanden [*Tadorna cornuta*]. Hanner og Hunner svømmede i Farvandet med 4 Unger. Jeg har allerede i min »Prodromus« bemærket, at Hannerne af flere af Svømmeænderne viser en Omhu for Ungerne, som Dykændernes Hanner ikke har. Jeg bemærkede allerede dette paa Island hos Krikand og Spidsand, og nu i

¹⁾ En »Lo« kaldes de flade Vandsamlinger paa Strandengene.

Danmark hos Gravand. Maaske gælder denne Regel for alle Svømmeænder undtagen Graaanden, hos hvilken Art Hannen endog forlader Hunnen, medens denne ligger paa Æg. Da vi nærmede os de svømmende Gravænder, fløj de gamle op og kredsede om vor Baad, men Dunungerne dykkede med eksempeløs Færdighed, spredte sig øjeblikkelig under Vandet og kom først igen til Syne, efter at de under Vandet var svømmet uden for Skudvidde. Det er meget mærkeligt og en fysiologisk Gaade, at Dunungerne af Svømmeænderne, naar de vil undfly en truende Fare, viser en udpræget Dykkeevne, men i Reglen atter mister denne, naar de har faaet deres Fjer og dermed er flyvefærdige.

Mange Vandmænd [*Medusa aurita* og *capillata*] vandrede i Flok næsten i Vandspejlet; ogsaa ved Island er Juli Maaned Hovedtrækmaaned for disse mærkelige Skabninger.

Om Eftermiddagen kom vi i Land paa Samsø; denne Ø adskiller sig allerede i lang Afstand ved sine høje Bredder fra Endelave. Fra Baaden gik vi $\frac{1}{2}$ Fjerdingsvej ind i Landet til Koldby. Hættemaagen [*Larus ridibundus*], som ikke yngler paa Endelave, var meget hyppig paa Samsø og ynglede overalt ved Smaasøerne sammen med Havterne og Sortterne. Samsø er overhovedet en for Ornithologer meget mærkelig Ø, fordi den er omgivet af ubeboede Holme og ved sine mange Kær og Smaasøer yder passende Rugeplads for de ved Ferskvand ynglende Fugle. Jeg fik samme Aften Vogn til den $\frac{3}{4}$ Mil Øst for Koldby liggende Landsby, Tranebjerg, hvor jeg overnattede for saa meget tidligere næste Morgen at naa Samsøs nordøstlige Spids og derfra gøre en Baadreise til de omliggende Øer. Paa Vejen derhen bemærkede jeg et besynderligt Selskab af Fugle bag en pløjende Bonde. De gamle Hættemaager, som her paa Grund af deres Hætte kaldes »Hatmaager«, fløj bag Ploven i Selskab med deres udvoksne Unger og med Stormmaager, til hvilke ogsaa nogle Sortterner havde sluttet sig. Naar disse Fugle bemærkede en opløjet Regnorm, styrtede de sig ned fra Luften og forbi Hovedet af Pløjemanden, som lige saa lidt lod sig forstyrre af Fuglene som de af ham. Stær og Graaspurv løb og hoppede ogsaa efter ham for at gøre Selskabet endnu mere blandet. I Dammen ikke langt fra Tranebjerg fik jeg Øje paa en Lappedykker, som jeg snart saa var den Rødhalsede [*Podiceps griseigena*]. Han og Hun svømmede med deres smaa Unger tamme omkring i Dammen og genkaldte i min Hukommelse den tilsvarende Op-

førsel af Sortstrubet Lappedykker fra de islandske Søer. De dykkede udmærket; da den ene af Parret mærkede Fare, gav den et Tegn, hvorpaa alle Ungerne krøb op paa Ryggen eller ind under Vingerne paa de gamle, som saa hurtigt sejlede med dem ind i Sivene. De Indfødte kalder denne Fugl »Dypneder«, fordi den er en god Dykker. Det er mærkeligt, at denne Lappedykker, som i det øvrige Danmark er sjældnere end Toppet Lappedykker, paa Samsø er den almindelige og næsten ynglende paa hvert, ikke for langt fra Havet liggende Vandhul, medens jeg kun engang bemærkede Toppet Lappedykker paa Øen.

8. Juli. Kl. 6 om Morgenen til Landsbyen Stavns; smukt Vejr. I Smaasøerne svømmede Rødhalsed Lappedykker; er Søen lille, bliver den kun beboet af et Par. Lappedykkerne under overhovedet ikke Selskab og adskiller sig derved fra Alkefugle og mange andre Vandfugle.

Stormmaagerne sad overalt som tamme Duer paa Høstakene og fløj ikke op, før vi kørte ganske nær forbi dem. I Stavns fandt jeg Færgemanden, som jeg havde underrettet om min Rejse, allerede parat til at sætte mig over til de ubeboede Holme. Det var stille, og vi maatte ro.

En lille Pram førte os ud til det store Fartøj, som vi skulde benytte. Den første nær ved Samsø liggende Holm, Hjortholm, sejlede vi forbi uden at gøre Landgang. Gravanden, som paa Grund af sit smukke Udseende bliver kaldet »Brogand«, svømmede her med sine Unger. Den store Mængde Stormmaager og Sølvmaager, som fløj os i Møde, viste, at vi nærmede os deres Ynglepladser. $1\frac{1}{4}$ Mil nordøst for Samsø ligger Kyholm, en ubeboet Holm med temmelig stejle Bredder, som man kan gaa rundt om paa et Kvarter. I Krigens Tid var her anlagt et Batteri, og et simpelt Mindesmærke siger den Besøgende, »at her hviler faldne Hertes Ben«. Ederfugle [*Somateria mollissima*] fløj frem og tilbage, og snart fandt jeg Samsøingernes Udsagn bekræftet, at de ruger paa denne Holm, idet jeg paa Bredden i en kunstløs Rede, som endnu ikke var udforet med de kostbare Dun, fandt to friske Ederfugleæg. Ederfuglen bliver paa Samsø kaldt »Ar-fugl« eller »Stobodosky«¹⁾. Det var meget vigtigt for mig at have fundet et bestemt Sted i Kattegat, hvor denne nordlige And ynglede. Paa Øen Aarø ved Slesvigs Østkyst har jeg skudt

¹⁾ Hos Kjærbølling anføres Navnet »Nabodosky«. Det synes næsten utroligt, at Ederfuglen paa dansk skulde betegnes med et saa fremmedartet Navn.

den i Sommer, og det er sandsynligt, at den tidligere har ynglet der i Mængde, og har faaet sit Navn af Aarø¹⁾. Paa Anholt rugede Ederfuglen endnu for faa Aar siden (se Bynchs Meddelelser i »Isis og Hebe« 1801). Om Læsø, denne nordligst i Kattegat liggende Ø, siger Bing i sin Beskrivelse af den det samme. Stormmaagen fløj skrigende omkring, og jeg fandt to Æg af den ved Stranden; der var kun faa Maager, der endnu havde Æg, de fleste havde allerede Unger. Stormmaager og Sølvmaager bygger store Reder af Jord og Planter ligesom deres islandske Slægtninge. Ved at de bygger Reder, adskiller Maagerne sig fra alle Ternearter²⁾. Paa den lille Ø Kyholm havde Gul Vipstjert, som var hyppig paa Holmene, hvor Hvid Vipstjert ganske manglede, 5 smaa Unger af andet Kuld; Lærken var almindelig; et Par Strandkader og Rødben sad ved Stranden, og de udvoksne Unger af Havternen fløj omkring.

^{1/2} Fjordingvej Nord for Kyholm ligger den lille Ø Lindholm omtrent af samme Størrelse; dens Nordspids danner et fladt, sandet Rev, som ved Højvande er skilt fra Holmen. Her gik jeg i Land. Oppe paa Revet, faa Favne fra Vandet, havde flere Stormmaager, som i disse Egne yngler langt hyppigere end Sølvmaagerne, deres Reder; i nogle var der to Æg, ikke flere og ikke færre, andre var forladt af Ungerne, som løb omkring. Disse skjuler sig snart under den høje Strandkaal, som her er af stor Betydning for Maagerne, der bygger deres Reder af dens Blade og under disse og kan skjule sig under dem, før de er flyvefærdige. En Rede af Sølvmaagen [*Larus argentatus*] stod lige ved Siden af Stormmaagereden. En halv voksen, dunklædt Unge af Sølvmaagen løb ud fra sit Smuthul under Strandkaalen og vilde flygte. Da jeg greb den, fløj de gamle i Buer ned efter mig og forraadte ved deres ængstelige Skrig, at den tilhørte dem og ingen af de mange Stormmaager, mellem hvilke de fløj ængsteligt. Maageungerne, der endnu er dunklædte, er plumpe, utiltalende Dyr, som ligner Ugleunger. De løber dog behændigt og er ikke bange for at svømme, naar deres Svingfjer er voksede frem, medens de iøvrigt endnu bærer Dundragten; men hvis de kommer i Vandet, saa længe de er smaa, bliver de

¹⁾ Meningen maa sikkert være den omvendte, nemlig at Øen har faaet sit Navn af Fuglen.

²⁾ Her i Landet er det meget almindeligt, at Havterne og Fjordterne bygger Rede af Tang og Plantestængler.

snart vaade og forkølede og dør ikke sjældent. De er ikke indrettede til som Lommerne og Ænderne at komme i Vandet straks, naar de er udrugede. Sølvmaagen skriger næsten som Svartbagen »Gi-auw« og som Graamaagen »Ag-Ag«. Stormmaagen har derimod forskellige Lyde og skriger ved Reden næsten lige saa meget som Riden. Havterne og Dværgterne fløj med Føden i Næbbet til deres voksne Unger. Ternerne adskiller sig ogsaa fra Maagerne derved, at de fodrer deres Unger fra Næbbet, Maagerne derimod fra Kroen. Præstekraven var almindelig; særlig glad var jeg ved for første Gang her at finde Stenvendernes [*Streptilas interpres*] Yngleplads paa de danske Øer. Jeg har i min »Prodromus« opstillet den Formodning, at denne Fugl kunde ruge paa Fjelde ligesom Havrylen. Denne Formodning bliver afkræftet ved, at jeg paa den her beskrevne Udflugt fandt dens Rugeplads paa en meget flad, stenbestrøet Sandbanke lige ved Havet. Den synes at holde af de samme Steder som Præstekraven. To Par af dem havde ynglet paa Lindholms Rev. Deres Tamhed og en trillende Lyd, som er forskellig fra deres sædvanlige Lokketone, forraadte mig, at de havde deres Yngel i Nærheden. De fløj ikke som Klirerne skrigende omkring Fjenden, viste dog mere Frygt end Rylerne, men kom alligevel snart tilbage, naar de fløj bort og satte sig i Nærheden af deres skjulte Afkom. Jeg skød de gamle, søgte saa under den høje Strandkaal og fandt snart to mere end halv voksne, omend endnu dunklædte Unger. De løb meget behændigt, lod høre den samme Trille som de gamle, og skaffede mig megen Glæde, da jeg længe havde dem tamme, ved deres Munterhed og den Behændighed, med hvilken de løb omkring, fangede Fluor og væltede Sten med Næbbet for at søge smaa Insekter. Stenvenderslægten er en naturlig Gruppe og staar i Levevis mellem Rylerne og Engsnarren. Begge Køn af denne Fugl havde af Rugning nøgne Brystsider, men ingen ægte Rugepletter som Præstekraven. Paa de nøgne Steder begyndte de nye Fjer allerede at vokse frem. Maven var fyldt med Sand. (Sammenlign dermed Hr. Schillings Iagttagelser i Brehms Beiträge, 3. Bd.). Ogsaa til disse Øer kommer Kobbersneppen om Foraaret, men yngler der ikke. Den bliver paa Grund af sin Farve kaldet »Kobberbekkar«¹⁾.

Omtrent $\frac{1}{2}$ Mil Nord for Lindholm ligger Øen Vejrø af samme Størrelse som de tidligere omtalte ubeboede Smaaøer.

¹⁾ Mon ikke en Fejlskrift?

Om Eftermiddagen Kl. 4 landede vor Baad der; dette blev den interessanteste Station paa hele vor Udflugt. Vejro udmærker sig ved sine høje og stejle Bredder. Den bratte, høje Sandbrink dækker paa Nordsiden af Øen den klippelignende Strand ligesom Kystfjeldene paa Island, paa og i hvilke der yngler saa mange Svømmefugle. Øen er ubeboet, men paa dens Overflade vokser fortræffeligt Græs og findes meget godt Vand; dens Ejer har derfor her en Del græssende Kvæg. En Hyrde, en meget gammel Mand, som fører Tilsyn med Dyrene, lever der som i Landsforvisning, da han hele Sommeren igennem ikke kommer til Samsø. I den høje Sandbrink er indgravet en Hule, i hvilken der er lavet en Seng af Sten, og som ved et Tag af Grene er beskyttet for Regnen. Denne Hule er hans Bolig, i hvilken han sover og laver sin Mad, og hvor han lever flere Uger igennem uden at se et menneskeligt Væsen, og hvor han er udsat for Savn og Død, naar det oprørte Hav gør det umuligt at bringe ham Føde fra Samsø. Stormens Hylen, Havets Brusen, Stormmaagernes klagende Skrig og Øens ensomme Beliggenhed maatte virke vidunderligt paa Indbildningskraften hos et Menneske, som kun havde det ringeste Anlæg dertil; men Indbildningskraft fandtes slet ikke hos den brave Hyrde, der var tilfreds, naar hans Kvæg ikke fejlede noget, naar hans Proviantbeholdning ikke var ved at slippe op, og naar han engang imellem saa et Menneske, der forærede ham lidt Tobak og Brændevin.

Før jeg undersøgte Øen, vilde jeg gerne forfriske mig ved at drikke The; The og Sukker havde jeg taget med, men ikke tænkt paa Kopper. Den fattige Hyrde havde heller ingen, og vi maatte hjælpe os, som vi bedst kunde. Theen lod jeg trække i en Flaske og drak den saa af en flad Trækop, hvis særegne Lugt forraadte, at dens sidste Indhold havde været gule Ærter. Dog havde jeg allerede mangan Gang tidligere paa Island erfaret, med hvor faa Fornødenheder Mennesket kan være tilfreds, naar han ikke kan skaffe sig flere.

Nu var det mit første Arbejde at undersøge Øen. Stormmaager var meget hyppige, Sølvmaager noget sjældnere. De havde Unger, der løb omkring nær ved Vandet; i Maj lægger de deres Æg, sjældent paa Forstranden mellem Sten, men sædvanligt paa de højeste Spidser af Sandbrinken under eller imellem de mange Tjørnebuske, som findes overalt paa Vejro; ofte

stødte jeg paa de af Ungerne forladte Maagereder. Men hvorledes de dunklædte Unger fra de stejle Toppe kommer ned til den flade Forstrand, hvor de løb omkring, er mig ubegribeligt. Omtrent for 16 Aar siden skal Graagaasen [*Anser cinereus*] have ynglet paa Vejro under Strandkaalen. Indbyggerne paa Samsø plejede endogsaa at tage Æggene fra Vildgaasen og lade dem udruge af tamme Gæs; nu findes der hverken Strandkaal eller Rugeplads for disse Gæs paa Vejro, men paa den Tid, de fælder Svingfjerene — 14 Dage før og efter Sct. Hansdag — opholder de sig flokkevis paa denne Ø og de omliggende, ensomme Øer og paa Samsø, hvor man anstillede Jagt paa dem. En enkelt Rødben fløj ved Ferskvandspytterne, ved Stranden fandtes nogle Præstekraver, mange Havterner og flere Gule Vipstjerter. Graaand yngler paa Øen, har allerede Æg i Begyndelsen af April og forlod med sine smaa Unger Øen i Begyndelsen af Maj. Saa findes ogsaa Krikand, der bliver kaldt Knorpand. Noget senere lægger Gravanden Æg og sidst Toppet Skallesluger [*Mergus serrator*]; thi denne Skallesluger, som yngler ret hyppigt i de nordlige Lande, og af hvilken jeg tidligere kun engang har fundet Rede i Danmark, nemlig paa Sjælland, udruger hyppigt sine Æg paa Vejro i smaa Huller dybt inde under de smaa, vilde Rosenbuske og har under Buskene lavet en rigtig Gang ind til Reden. Det er mærkeligt, at denne Skallesluger og flere Ænder, som paa Island udelukkende yngede ved Ferskvand, ved den pommeriske Kyst skal lægge Æg tæt ved Havet (Hornschuch l. c. II; Brehm, Lehrbuch der Naturgesch. aller europ. Vögel, Bd. II). Æggene, som jeg fandt i Reden hos denne Art, lignede fuldstændig Æggene af de islandske Skalleslugere, var 12 i Tal og dækkede med de af Moderen udrevne Dun, da Moderen selv var fløjet væk; det er paafaldende, at jeg her opdagede det samme selskabelige Forhold mellem Ænder og denne Skallesluger, som jeg allerede tidligere har iagttaget ved Myvatn og har omtalt i min »Prodromus«, nemlig at forskellige Arter lægger Æg i en og samme Rede; thi paa Vejro fandt jeg bekræftet, hvad Indbyggerne paa Samsø allerede havde fortalt, at Gravand og Toppet Skallesluger, der her bliver kaldt »Fiskand«, lægger Æg sammen, som bliver udruget af den sidste.

Allerede længe havde jeg været i Usikkerhed, om Tejsten [*Cephus grylle*] undertiden udrugede sine Æg i Kattegat ved de danske Kyster, hvor den kunde finde passende, stejle Bredder

til Redeplads; thi jeg har undertiden faaet denne Fugl midt om Sommeren. Paa Vejro havde jeg den Glæde at faa min Formodning bekræftet. I de stejle Sandklinter havde nemlig Digesvalen gravet Rede i Klintens øverste Del, og disse Svaler fløj temmelig almindeligt omkring. Disse Huller bliver saa i det næste Aar udbedrede af Stæren og brugt til Reder. Disse, saaledes af Digesvalen gravede og af Stæren udbedrede Huller, bemægtiger Tejsten sig og kryber ind i dem for at lægge Æg. Omtrent 10 Par svømmede i fuld Sommerdragt under Sandbrinken paa deres tiltalende Maade. Et Øjeblik fik jeg den Indbildning, at jeg stod under et islandsk Fuglebjerg, da de mange Stormmaager, der sværmede omkring Sandbrinkerne, mindede om Rider; thi den sidste Fugl maa ikke mangle, naar man vil have et fuldkomment Billede af et islandsk Fuglefjeld. For at skaffe mig en Unge af Tejsten maatte den gamle, stive Hyrde paa islandsk Vis være »Sigemand«¹⁾. Vi lagde ham et Reb om Livet og hejsede ham ned over Sandbrinken for at lade ham undersøge Hullerne. Alle Tejsterne havde allerede forladt Hullerne undtagen en eneste, som han trak ud. Den bliver her kaldt »Tist«, et Navn, som har en paafaldende Lighed med det islandske Navn Tejste. Endelig fandt jeg her en Fugl, som tidligere ikke er optaget i vor Fauna, nemlig Skærpiberen (Nilsson's Ornithologia Suecica, II. 245). Lærken ynder flade Enge og var derfor sjælden paa det høje Vejro, men Skærpiberen [*Anthus aqvaticus*] traadte i Stedet for den. En lille Piber med Larver i Næbbet fløj ængstelig omkring Toppen af Sandbrinken. I første Øjeblik holdt jeg den for Engpiberen paa Grund af, at den lignede denne Piber i Adfærd, men snart erkendte jeg, at det var en Art, jeg hidtil ikke havde truffet i Naturen, og skød den. Den var almindelig paa Vejro særlig paa Toppen af Sandbrinkerne. Under de smaa Tjørnebuske havde den sin Rede i det høje Græs og fløj, naar man nærmede sig Reden, ængstelig omkring med en klagende Piben ligesom Engpiberen og var lige saa sky som denne. Den sang ogsaa ligesom denne i korte Strofer, idet den flagrede op i Luften og fra denne syngende lod sig dale ned til Jorden, men særlig adskilte den sig ved sit Opholdssted fra Engpiberen, da den ikke lever paa vaade Enge, men paa Toppen af en ud til Havet staaende Sandbrink, og

¹⁾ Den islandske Betegnelse for den, som hejses ned paa Fuglefjeldene for at fange Fugle.

herfra styrtede den sig ned paa Kysten lige ved Havet, hvor den søgte Føde mellem de af Havet opskyllede Sten. Det er meget sandsynligt, at den nordiske Piber, som lever paa de danske og svenske Klippekyster, er forskellig fra den i Syd-europas Bjergegne paa de høje Bjerge levende *Anthus aquaticus* Bechst. Brehm (Lehrb. d. Naturgesch. aller europ. Vög., I, S. 239) har opstillet den som en særlig Art og kaldt den *Anthus littoralis*, fordi han tvivlede om, at det skulde være den samme som *A. rupestris* Nilss.; det sidste Navn er meget passende, fordi det særdeles godt antyder Fuglens Opholdssted. De af mig skudte Eksemplarer havde næsten skiferfarvet Bryst og en hvid kileformet Plet paa den yderste Side af de første Halefjer; ellers var Halen ensfarvet med graa Rande; den paa Bagtaaen siddende Negl var længere end Bagtaaen selv.

Om Aftenen spiste jeg med Appetit kogte Maage- og Skalleslugeræg, som Hyrden havde samlet; de sidste har dog en ubehagelig, trannet Smag. Natten tilbragte jeg paa Vejrø; imellem to smaa Høje bredte jeg min Kappe ud paa noget tør Tang og spændte Sejlet af Baaden over mig. Det var koldt, og mit daarlige Leje lod mig ikke sove. Den grønne Frøs hæse Skrig i de nærliggende Damme gjorde mig endnu mere vaagen; det er mærkeligt, at den ellers saa hyppige, brune Frø ikke findes paa Vejrø, medens derimod den i Danmark sjældne, grønne Frø sammen med den grønbrogede Tudse befolker de Damme, som danner sig paa denne højtliggende Ø. Jeg stod op om Natten Kl. 1, da det endnu var mørkt. Stormmaager fløj desuagtet skrigende omkring i Mørket, og da de nu var mindre sky end om Dagen, kom de mig saa nær, at jeg kunde skelne deres hvide Legeme, og saaledes skød jeg flere. Stormmaagerne har ligesom Hættemaagerne og Ternerne en stor Rugeplet midt paa Bugen, og Brystet er nøgent af Rugning, saa endnu en Rugeplet synes at sidde over den ægte paa Bugen.

9. Juli Kl. 4 om Morgenen forlod jeg Vejrø. $\frac{1}{2}$ Mil Nord for denne Ø strækker sig ud i Havet et fladt Sandrev, som kaldes Bosserne. Den sydlige Spids er meget smal og dannes kun af de af Havet opskyllede Stene. Nordsiden er noget bredere og Overfladen tæt bevokset med Engelskgræs, ved Kysten med Strandkaal. Græsset er vissent og gult og en sparsom Næring for nogle Faar, som Samsøs Beboere har sat ud paa disse Pletter i Havet.

Til dette Sandrev, som rager langt ud i det aabne Hav, sejlede vi, efter at vi havde forladt Vejro, selv om min Baadfører straks frygtede, at den tiltagende Modvind kunde nøde os til at blive paa Sandrevet i Havet, hvad der ogsaa vilde have været Tilfældet, hvis vi var kommet en Dag senere; men jeg maatte ud paa disse Sandbanker, thi Indbyggerne paa Samsø havde fortalt mig om en Fugl, som de kaldte »Rekke«, og som kun skulde yngle paa dette Rev. Da jeg var ankommet til Revet og var gaaet lidt, fløj flere Havterner og Dværgterner imod mig. Et Par Stenvendere og Præstekraver fløj omkring med deres halv-voksne Unger. Overalt paa Grønsværet og imellem Strandkaalen tæt ved Kysten fandt jeg Reder af Stormmaager og Sølvmaager.

De var store, byggede af Tang og Strandkaal; i en Rede laa en nylig udkrøben Unge og et Æg, fra hvilket Næbbet af Ungen, som lod en fin Piben høre i Ægget, stak frem. De unge Maager har Dun straks efter, at de er kommet ud, og er ikke som Ungerne af Sulen helt nøgne de første Dage. Ingen Sangfugle fandtes her, ikke engang Lærke eller Digesmutte, som ellers bebor hver Sandplet i det ensomme Hav. Revet er mindst 600 Skridt langt og 10—100 Skridt bredt. Efter at jeg var kommet halvvejs igennem det, var jeg allerede bange for, at Samsøboerne havde givet mig noget at løbe med, thi jeg saa intet til den længselsfuldt søgte »Rekke«. Men da jeg endnu var 100 Skridt fra Revets nordlige Spids, hørte jeg af en højt i Luften flyvende Fugl et Skrig som af en And, der var mig fuldstændig ukendt. Da jeg rettede mit Øje i Vejret, erkendte jeg snart i Skrigeren Kæmpen blandt vore Terner, Rovterneren [*Sterna caspia*]; den fløj højt imellem Maagerne og stødte ivrigt i Buer efter os. Det var første Gang, at jeg fandt denne Ternes Rugeplads i det egentlige Danmark. Paa Revets allernordligste Spids fandt jeg en Koloni paa omtrent 20 Par af disse Terner ynglende. De svævede alle omkring mig paa engang, som hidkaldt ved Trolddomsmagt. De fløj iblandt Maagerne, men ingen Maage havde sin Rede ved deres Rugeplads. De var tværtimod helt skilte fra dem. Jeg fandt 8 Reder; i 6 af dem var der to Æg i hver, i de 2 andre et. Æggene var alle kolde, og det ser ud til, at disse Terner ligesom andre Terner kun ruger meget ubestandigt. Æggene laa ingeniunde som hos Maagerne i en bygget Rede, men uden Rede i en lille Fordybning mellem Stenene paa Stranden tæt ved Havet i Tang eller ogsaa undertiden paa Stenene selv

ligesom hos de øvrige Terner og alle saa nær hverandre, at jeg fandt dem paa en Strækning af kun faa Favne. De var langt mere sky end deres Slægtninge, og selv om de vel stødte i en Bue efter mig, kom inden for Skudvidde dog kun en, hvilken jeg nedlagde. De fløj ikke saa hoppende som Havternen, holdt sig højt i Luften, fløj ofte lange Strækninger ud i Havet, forsvandt lige paa engang, men kom snart tilbage til deres Reder. Denne Fugl lægger altsaa senere Æg end dens Slægtninge, som allerede havde flyvefærdige Unger; maaske var deres Æg taget bort af Mennesker og deres Rugning derved forsinket. Æggene ligner Tejstens i Farve og Stormmaagens i Størrelse og Form; dog var de noget længere, $2\frac{1}{2}$ Tomme lange og $1\frac{5}{6}$ Tomme brede, havgrønne uden gulligt Anstrøg med mange store og smaa brune og askegraa Pletter; de er forskellige i Antallet og Størrelsen af Pletterne, men ikke i Grundfarve.

Det er værd at lægge Mærke til hos flere Maager og Terner, at de udelukkende opholder sig paa visse smaa Strækninger, hvor de ruger, og ikke bliver bemærket i Nabolaget. Da jeg betraadte det lille Sandrev, fandt jeg ikke ringeste Spor af Rovternen, men da jeg kom til Midten af dens Rugeplads, var jeg pludselig omsværmet af dem.

Om Middagen sejlede vi fra Sandrevet Bosserne for at styre tilbage til Samsø; vi havde Modvind og brugte 4 Timer mod Vinden. Paa Tilbageturen gik jeg i Land paa en Sandtange, som fra Samsø strækker sig ud i Havet. Flere Stenvendere fløj omkring, og de halvvoxne Unger af Stormmaagerne løb omkring. De havde endnu Dun paa Hovedet og Siderne, men deres Svingfjer var næsten udvoksede. Derfra rejste jeg til en lille Ø Hjortholm. Det er en flad, ubeboet Holm, men langs Kysten begrænset af smukke, græsbevoksede Høje. Jeg fandt der kun de almindelige Fugle, som ogsaa forekommer paa de nærliggende Holme: Stormmaage og Sølvmaage, Havterne, Gravand og Ederfugle, tillige Stenvender, Præstekrave og Strandskade. Stormmaagernes og Stenvendernes Dununger har en Lokketone, der ligner de gamles. Kl. 4 om Eftermiddagen gik jeg igen i Land paa Samsø ved Stavns og rejste til Tranebjerg, hvor jeg overnattede.

10. Juli. Tranebjerg til Koldby. Paa Markerne gik Stormmaage og Hættemaage sammen, begge i fuld Sommerdragt. Hættemaage yngler lige saa hyppig paa Samsø ved Dammene

og i Kornet som Stormmaagen paa de nærliggende ubeboede Holme. Den første fløj ved Rugepladsen ofte højt i Luften med et kort ek—ek, som kun sjældent afvekslede med et langt latterlydende Skrig, det, som har givet den dens tyske og engelske Navn. Selv om den er forsigtig, er det dog ikke vanskeligt at komme den paa Skud. Den flyver i Buer over de Steder, hvor Ungerne er skjulte. De skudte Eksemplarer overbeviste mig om, at baade Hanner og Hunner har Rugepletter og lignede hinanden, kun med den Forskel, at Hannen er 1 Tomme længere og har et 4 Linier længere Næb end Hunnen, og at de paa Samsø ynglende Havmaager er den ægte *Larus ridibundus* og ikke *Larus capistratus* Temm. Begge Køn viste Omhu for Yngelen. I Maven fandt jeg Regnorme samt Løbebiller og andre haardskallede Insekter, men ingen Fisk. De almindelige Sangfugle, som forekommer paa Danmarks Marker, Lærke, Kornverling, Irisk og Skovspurv, Hvid og Gul Vipstjert samt Digesmutte traf jeg ogsaa paa Samsø. Sivsangeren sang og klatrede med sine Unger omkring i Sivene, og Engsnarren fulgte mig med sin knirkende Stemme. Den bliver paa Samsø kaldt Agerhøne, og den rigtige Agerhøne skal slet ikke findes paa denne Ø.

Da vi var kommet til Landsbyen Koldby, begav vi os til vor Baad for at forlade Samsø, men den tiltagende Storm med Modvind gjorde os det umuligt at sejle over det to Mil brede Farvand mod Vinden; vi var altsaa nødt til at sejle tilbage til Samsø og tilbagelagde Vejen, til hvilken vi mod Vinden havde brugt en Time, paa 10 Minutter. I Landsbyen Koldby søgte vi at faa et saa godt Herberge, som Forholdene tillod det. Regn og Vestenstorm opholdt os paa Samsø til 15. Juli; denne Tid tilbragte jeg med nøje at undersøge de omkringliggende sivbevoksede Damme og Smaasøer; naar Vejret var rent galt, undersøgte og beskrev jeg de skudte Fugle. Ved Dammen tæt ved Landsbyen opholdt sig mange Maager og Sortterner [*Sterna nigra*]. Denne, en ved Samsøs Ferskvande almindelig Fugl, yngler i Danmark lige saa lidt ved Havet som Dværgterne ved Ferskvandssøer. Havterne ruger derimod baade ved Salt- og Ferskvand. Hos Sortterne ligner begge Køn hinanden, men Hannen er $\frac{1}{2}$ Tomme længere end Hunnen. De fløj omkring med deres to udvoksne Unger, men havde allerede begyndt at anlægge Vinterdragt. De gamle bragte Ungerne Regnorme i Næbbet og lod dem falde, saa at Ungerne maatte snappe dem;

dette skete med en hvæsende Lyd. Støddykkerne fodrer ligesom Sangfuglene deres Unger, naar disse allerede kan flyve omkring. De gamle havde en svag, hæs Stemme, begge Køn en Rugeplet midt paa Bugen, og ligeledes var Brystets Sider blottede for Fjer. Sortterne hedder paa Samsø Byterne, fordi den gerne ruger i Nærheden af Landsbyerne. I Sortternernes Mave fandt jeg, som hos Havmaagerne, Rester af Insekter, hos Stormmaagen kun Tang. Stormmaagen og Sølvmaagen er nemlig kun daarlige Støddykkere¹⁾. De gør kun i Flugten en Bue ned mod Vandspejlet for at snappe deres Føde, men styrter sig ikke ned i og under Vandet, saa at de i Evne til Støddykning staar langt bag Hvidvinget Maage og Ride. De kan derfor ligesom Graamaage og Svartbag ikke lide at tage Fisk, og af disse Grunde fandt jeg hos Graamaage, Svartbag, Sølvmaage og Stormmaage ofte Maven fyldt med Tang, hos Hvidvinget Maage og Ride stedse med Fisk.

12. Juli. Jeg gik med min Bøsse til en Mose, kaldt Dalbeks Mose, som kun er skilt fra Havet ved en smal Landtange. Paa Vejen derhen jagede jeg op flere Dobbeltbekkasiner og Svaleklirer, der havde trykket sig i Mosen. Ved selve Kysten fløj to Par Rødben skrigende omkring de skjulte Unger. Begge Køn var nøgne paa Brystets Sider, men havde ingen Rugepletter. Et Par Havterner, som var lige ved at flyve ned i Hovedet paa mig, fordi de elsker deres Afkom over alt, skød jeg og fandt deres Mave kun fyldt med Ferskvandsplanter. Jeg tvivler meget om, at disse Terner kun lever af Fisk. En Graaand, som sandsynligvis havde Unger i Mosen, styrtede sig snart ned i denne og svømmede omkring, snart fløj den omkring Mosen og satte sig ganske tam inden for Skudvidde paa Jorden foran mig. Nogle Stormmaager og Sølvmaager kom fra Havet og fløj omkring de aabne, vandfyldte Steder i Mosen. Fra Dalbeks Mose begav jeg mig samme Aften til en, en Fjerdingvej derfra beliggende Mose ved Byen Haarmark. Den er bevokset med Rør og Siv og har mange Huller med aabent Vand. Storcken gik gravitetisk paa Marken; den er dog sjældnere paa Samsø end i Østjylland. Tre Arter Bekkasiner, nemlig Tredækker, Dobbeltbekkasin og Enkeltbekkasin²⁾ jagede jeg op fra Vandpytterne. Paa det blanke Vand

¹⁾ Sølvmaagen er i Virkeligheden en udmærket Støddykker, der ofte under sit Stød forsvinder helt under Vandfladen.

²⁾ Det er dog næppe sandsynligt, at der paa denne Aarstid har været Enkeltbekkasin. Der foreligger vel en Forveksling med ung Dobbeltbekkasin.

svømmede Rødhalsed Lappedykker [*Podiceps griseigena*], men forsvandt dykkende i Rørene, hvorfra den saa længe, den saa os, kun vanskeligt lod sig jage ud. Denne Lappedykker er sammen med Blishønen almindelig i disse Moser og Skovsøer. Blishønen bliver her kaldt Bliskok. Et Par havde skjult sig i Rørene, og jeg fik ikke Øje paa dem, før mit Skud — jeg nedlagde en Rødhalsed Lappedykker — skræmmede dem op. De plaskede ud ganske nær ved mig og svømmede behændigt paa Vandspejlet, indtil den ene reddede sig ind i Rørene, medens den anden, idet den ligesom Lappedykkeren slog med Fødderne mod Vandet, hævede sig op i Luften i hurtig Flugt. Ingen af dem dykkede. Min Hund fangede en udvoksen Unge af Blishøne i Rørene. Havterne fløj omkring de aabne Vandhuller med Regnorme i Næbbet til sine Unger. Den skudte Lappedykker var en Han og havde paa Bugen to nøgne Pletter, paa hvilke der allerede begyndte at vokse Dun frem igen. Jeg anser disse nøgne Pletter for at være analoge med Rugepletter hos de uindskrænket monogame Vandfugle, og de leverer endnu et Bevis for, at Hannerne af denne Slægt ruger saa vel som Hunnerne. Maven af denne Lappedykker var fyldt med Vandplanter, Lappedykkernes overvejende Næring, og indeholdt ogsaa nogle Fjer, nogle Larver og Rester af Vandkalve, men ingen Fisk, der slet ikke udgør Lappedykkernes hovedsagelige Næring. Den store muskuløse Mave af Blishønen var fyldt med Sand. En enkelt Dværglappedykker [*Tachybaptus minor*] svømmede i det vandfyldte Mosehul. Denne Lappedykker er sjælden hos os. En Graaand svømmede med sine Unger, som hurtigt spredte sig i Sivene. Jeg jagede ogsaa nogle Krikænder op. En skudt Hun af Dobbeltbekkasinen var nøgen paa Brystets Sider, men havde ingen Rugeplet. Jeg skød udvoksne Unger af Sivsanger i Rørene og af Gulbug i Buskene.

14. Juli. Stadig Storm og Modvind. Ved Landsbyen Pillemark, en Fjerdingvej fra Koldby, ligger en lille, rørbevokset Sø, som jeg besøgte med min Bøsse. Flere Rødhalsede Lappedykkere svømmede tamme omkring sammen med Blishøne, men skjulte sig i Rørene ved min Ankomst. Den eneste Toppede Lappedykker, som jeg saa paa Samsø, svømmede her iblandt sine Slægtninge og kendtes allerede i lang Afstand ved sin lange Hals. Det lykkedes mig at skyde en Rødhalsed Lappedykker, før den saa Blinket af Pandkrudtet; men det var svært at faa fat i

den; thi jeg havde ingen Hund med mig, og den døde Fugl drev ind i Rørene. Den brave Skolelærer, der ledsagede mig paa mine Udflugter og interessede sig meget for Jagten, kunde ikke finde sig i, at Lappedykkeren skulde blive liggende ubenyttet; han tog derfor alle Klæderne af og vadede med Fare for at blive stikkende i Dyndet i Vand til midt paa Livet ind i Sivene og hentede den skudte Fugl. Det var en Hun, næppe $\frac{1}{2}$ Tomme kortere end Hannen og lignende denne. Ogsaa Maven af denne Lappedykker var helt fyldt med Vandplanter og Fjer. Den er overoverordentlig befængt med Indvoldsorme, thi i Maven fandt jeg mange Spolorme, og i dens Tarme fandt jeg en Bændelorm paa 9 Tommers Længde og $\frac{5}{12}$ Tommers Bredde paa Midten; dog synes disse Orme ikke at plage den meget, da den var overordentlig fed. En Taffeland og nogle Graaænder fløj ud af Rørene. I Nærheden af Dammen havde en Lærke endnu 4 Æg; det ser ud til, at denne Fugl har Æg hele Sommeren. En Vibe, der forfulgte mig med sit kedsommelige Skrig, maatte lade Livet. Det var en Hun, nøgen paa Brystet, men uden Rugepletter. I smukt Vejr gik jeg Kl. 11 om Aftenen ad en Sti gennem Kornmarker tilbage til Koldby. Vagtelen lod sit smukke Slag høre, og overalt sang Sivsangeren.

15. Juli. Vinden var om Morgenen endnu daarlig, men hen imod Middag blev den bedre, selv om den endnu var svag. Vi gik ombord i Baaden, lettede Anker og kom om Eftermiddagen Kl. 4 til Endelave, efter at jeg, for at paaskynde Tilbagereisen, selv havde paataget mig en Rorkarls Arbejde. I Farvandet forekom der ikke noget mærkværdigt. Spættet Sæl fulgte Baaden, og jeg saa ogsaa en Graasæl. Denne Sæl, som jeg traf paa Islands Øst- og Vestkyst, har Hr. Professor Nilsson fundet paa de svenske Øer og Hr. Professor Hornschuch ved de pommeriske Kyster. Jeg tvivler ikke om, at det er denne Kæmpe blandt Sælhundene, om hvilken Bynch beretter, at den hyppigt kaster sine Unger paa Anholt.

Selv om jeg just ikke ventede at finde noget paa Endelave, der denne Gang kunde interessere mig, saa var jeg dog nødt til paa Grund af de bestandig herskende, vestlige Storme at blive paa Øen til den 21. Juli. Jeg benyttede denne Tid til at gøre mig bekendt med Øens Plantevækst. Den 19. Juli vilde min Baadfører forsøge at krydse igennem Fjorden til Horsens; jeg tog med, men Vejret blev stadig mere stormfuldt, og den lille

Baad var saa ufornuftigt lastet med Mennesker og Gods, at man ikke kunde røre sig. Da nu Baadføreren tillige sagde os, at vi vilde bruge 24 Timer til de 4 Mil, blev vi enige om at lande igen paa Endelave. Jeg aftalte med en Baadfører, at han skulde sejle mig alene til Horsens og lade mig vide, naar Vinden var blevet gunstig, hvad enten det var ved Dag eller ved Nat.

I den smukke Skov paa Endelave sang endnu Sangdrossel og Solsort, Gulspurv og Havesanger; Han og Hun af Tornskade sad sammen med Ungerne og lod høre deres tek-tek, og Grøniriskernes ensformige Sang lod sig høre overalt fra Bøgetoppene. Det er besynderligt, at denne Fugl efter Nilsson's Udtalelser (Skandinavisk Fauna II) om Sommeren aldrig bliver bemærket i Skaane, da den dog yngler hyppigt i de danske Løvskovene paa Sjælland, Østjylland og paa de omliggende Øer. Gulspurv fløj med en Orm i Næbbet til Ungerne. Mange Sangfugle, som lever af Frø, fodrer Ungerne med Kød og Insekter. Den Regel, at alle keglænæbbede fodrer af Kroen, alle spidsnæbbede af Næbbet, holder ikke Stik. Jeg tror ikke, at nogen Sangfugl fodrer sine Unger af Kroen. Jeg har haft Lejlighed til at bemærke, at flere keglænæbbede, f. Eks. Spurv, Irisk, Bogfinke, Gulspurv, Drosler og Stære, bringer Ungerne Føde i Næbbet. Skudte Tornskader og Gærdesangere havde Insekter i Maven. Antallet af Hjejler [*Charadrius pluvialis*] var forøget mægtigt, Flokke paa Hundreder sad paa Markerne; ogsaa var Svaleklire, Dobbeltbekkasin og Lille Regnspove blevet talrigere; derimod saa jeg kun faa Mudderklirer; denne Klire, som er den hyppigste ved Kysten af det østlige Sjælland, findes meget sjældent i Østjylland.

21. Juli tog jeg om Middagen Afsked fra min gæstfri Værtinde og forlod Endelave, da Baadføreren, som ikke ventede nogen Forandring i Vinden, holdt det for bedre at benytte det helt gode Vejr. Det var næsten ganske stille, og vi mere roede, end vi krydsede. Skipperen var en ganske munter Mand, og vi anvendte de 16 Timer, som vi maatte bruge til den 4 Mil lange Fart til Horsens, til mangen Samtale. Da han snart mærkede, at jeg interesserede mig for Naturhistorie, spurgte han mig, om jeg ogsaa havde set en rigtig Søslange. Da jeg benægtede det, fortalte han mig, at han for to Aar siden sammen med en anden Mand havde fisket under Thunø. Han og hans Kammerat blev da opmærksomme paa et Dyrehovede, som hvilede paa Vandet nær ved Baaden og lignede Hovedet af en Sælhund, selv om de

straks saa, at det ikke var noget Sælhundehoved. En Maage kom flyvende hen til Havdyret og slog i en Bue ned til det, hvorefter dette kastede det øverste af sin Krop 3 Favne højt vandret¹⁾ i Vejret for at gribe Fuglen, der forskrækket fløj bort. Han saa da straks, at det ikke var nogen Sælhund, men en Søslange, da den var rød paa Halsen og havde samme Tykkelse overalt. Den var dobbelt saa tyk som Baadens Mast; — altsaa lever ogsaa paa Kattegats Kyster Overbevisningen om, at der findes en kæmpemæssig, nordisk Søslange, paa hvis Tilværelse ingen af de norske Kystbeboere tvivler, men som det dog endnu ikke er lykkedes nogen Naturforsker at se.

I det stille Vand under Hjarnø svømmede store Skarer af *Medusa aurita* og *capillata*. Den smukke Vandmand *Beroë cucumis*, som Fabricius opdagede ved Grønland og jeg senere ved Island, fandt jeg her for første Gang ved de danske Kyster, idet den svømmede almindeligt blandt de andre. Dens smukke, blaa Farve og dens 8 Ribber, der spiller i grønt, blaat og violet, gør den til et af de smukkeste Bløddyr. Kl. 10 om Aftenen var vi endnu to Mil fra Horsens, og jeg maatte være forberedt paa at tilbringe Natten paa Vandet. Det var en smuk Nat; Maanen gik op og spejlede sig i Fjordens Bølger og kastede Sølvskær paa Toppen af Træerne ved Kysten, men det var koldt, som Sommernætter sædvanlig er hos os, og jeg maatte ro dygtigt for at holde Varmen. Kl. 4 næste Morgen kastede vi Anker i Horsens Havn. Jeg lod mine Sager bringe hjem og tog Afsked med Skipperen.

Opmuntret af det ikke ubetydelige, videnskabelige Udbytte har jeg besluttet i Maj 1825, paa den Tid, da Strandfuglene har Æg, at foretage en Baadreise til alle danske Øer i Kattegat, selv til dem, som ligger 10—12 Mil ude i Havet, hvilken Rejse omtrent skal vare 6 Uger. Da det paa denne Rejse ofte vil være umuligt, i al Fald besværligt, hver Nat at komme i Land, har jeg aftalt med min nuværende Skipper, at han lader anbringe en lille Kahyt i Baaden, i hvilken man kan tilbringe Natten.²⁾

¹⁾ Mon det ikke er en Fejlskrivning for lodret?

²⁾ Denne Tur blev ikke til noget.

EFTERSKRIFT

Frederik Faber, som døde for 100 Aar siden, kan med god Grund kaldes den danske Ornithologis Fader. Selvfølgelig er der skrevet om Fugle i Danmark før hans Tid, men naar man læser, hvad der er skrevet før ham, og sammenligner det med hans Afhandlinger, mærker man, hvor nær han i Virkeligheden i sit Syn paa Ornithologien staar Nutiden. Jeg havde tænkt, at det kunde være rimeligt at fremdrage et af hans Arbejder, som utvivlsomt kan interessere de fleste, der giver sig af med Fugle, men som er vanskelig tilgængeligt, idet det er udkommet i to forskellige, tyske Tidsskrifter med Halvdelen i hvert. Det er foranstaaende Beskrivelse af hans Udflugt til nogle af Øerne i Kattegat i 1824. Et Uddrag er fremkommet i Tidsskrift for Naturvidenskab IV, 1824, men selve Arbejdet har aldrig foreligget paa Dansk. Ved Oversættelsen har jeg saa nær som muligt fulgt Originalen uden at pynte paa Fabers ikke altid lige omhyggelige Stil. En Del Noter har jeg fundet nødvendige, hvorimod jeg ikke har taget med de ofte meget indgaaende Bemærkninger, som Christian L. Brehm vedføjede Værkets første Halvdel, der udkom 1826 og 1827 i II og III Bind af det af ham redigerede Tidsskrift »Ornis«. Da dette Tidsskrift gik ind, blev Resten optaget i Oken's Tidsskrift »Isis« 1829.

Efter Fabers Tid er de Steder, han besøgte paa sin Udflugt, ofte gæstede af andre fugleinteresserede, og der findes i Litteraturen følgende Beskrivelser af disse Steder, som det kan være interessant at sammenligne med Fabers:

Th. Jørgensen: Fuglekolonier paa Øen Vorsø i Horsens Fjord. Dansk Ornith. Foren. Tidsskr. Aarg. I; Niels Hedin: Jagttagelser af Fuglelivet paa Holmene ved Samsø. Smstds. Aarg. I; P. O. Pedersen: Om Svømme- og Vadefuglene paa Smaaøerne ved Samsø. Smstds. Aarg. 22; O. Grill: Erindringer fra ornithologiske Udflugter i Odense Fjord og Samsøbæltet. Naturen og Mennesket, Bind 13; G. Balsløv: Pinsetur til Samsø. Flora og Fauna, 1928.
